

Pakket inn i vatt

Hjelp, de kan jo falle ned! Er dagens foreldre overbeskyttende? Her klatrer Eva Morris (til venstre) og Luka Gauperaa, begge 7 år, utenfor Vålerenga skole. Foto: Siv Dolmen

Norske forskere skaper debatt i USA og Storbritannia: Kan overbeskyttelse av barn være direkte skadelig?

Av Lone Frank
Publisert: 2. august 2012 - 12:56

Man forventer ikke å finne en psykolog og en barneforsker på The New York Times' liste over «32 nyskapinger som vil forandre morgendagen». Men der er de. Klemt inn mellom håndholdte dingser som avleser hjerneaktivitet og undertøy som tenker selv, finner man to norske akademikers visjon om «skremmende lekeplasser». Lekeplasser som, i stedet for å sikre ungene mot enhver tenkelig skade, faktisk utfordrer deres fysiske evner og gir dem mulighet til å leve livet litt farlig.

Så hvorfor det? Fordi trangen til å beskytte og fjerne alle stener på barnas vei, en trang som drastisk har innskrenket deres bevegelsesfrihet, virker mot sin hensikt. Vi vil visstnok i beste hensikt bare unngå skader på de små gullklumpene, men vi er i ferd med å gjøre de oppvoksende generasjoner en alvorlig bjørnetjeneste. Dette mener amanuensis ved seksjon for fysisk fostring ved høyskolen Dronning Mauds Minne Ellen Beate Sandseter og psykolog Leif Edward Ottesen Kennair fra Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU).

Med en kombinasjon av praktisk forskning av barns lek og evolusjonspsykologi, argumenterer de i tidsskriftet *Evolutionary Psychology* for at Homo sapiens, i likhet med mange dyrearter, er tilpasset til å bli kastet ut i relevante fysiske risikoaktiviteter under oppveksten. Og at det er en pris for å eliminere disse risikoene. Fjerner man den risikofylte leken, kan det fort gå ut over ungenes motoriske utvikling og senere psykologiske helse.

– De aller fleste barn *opsøker* risikofylt lek, sier Ellen Sandseter på telefon fra sitt sommersted på fjellet.

– Selve fornemmelsen av at de kan komme til skade gir en sterkt tiltrekkende blanding av noe moro og spennende, som samtidig er skremmende. Det man på engelsk sammenfatter som *thrill*. Hvis den er borte, kjeder de seg.

Ned med farten. Sandseter, som egentlig studerte ekstremспорт og risikoadferd hos unge, fikk øynene opp for barnetematikken da Norge for godt over ti år siden fikk sikkerhetsforskrifter for lekeplasser, og man straks kjørte bulldoseren over alt et utvalg av byråkrater anså som farlig. Som i en rekke andre vestlige land forsvant høye klatrestativ og husker, mens man med en lavere helling tok farten av rutsjebanene.

I sitt senere arbeid med en ph.d.-avhandling om risikofylt lek besøkte Sandseter barnehager i Norge, Storbritannia og Australia. Gjennom observasjon og intervjuer med utallige barn og pedagoger har hun identifisert seks gjennomgående kategorier av risikofylt lek: store høyder, stor fart, lek med farlige redskaper, lek i nærheten av farlige elementer som vann og ild, samt komplek og til slutt det å bli borte.

– Mulighetene innskrenkes med de sikkerhetsreglene som institusjoner pålegges for å forhindre skader, men pedagogene opplever faktisk kravene som begrensende for barna, sier Sandseter.

– I Skandinavia er vi ikke i nærheten av den angelsaksiske verden, hvor man saksøker hverandre for skrubbsår på knærne, men vi har øynene på utlandet, og bukker under for den samme trenden.

Og den er i seg selv risikabel. For som Sandseter og Kennair skriver: «Paradoksalt nok kan vår angst for at barn rammes av for det meste harmløse skader, komme til å resultere i mer engstelige barn og større hyppighet av psykopatologi.»

– Her er det et viktig poeng at vårt alminnelige syn på angst er forvrengt, understreker Kennair, som i tillegg til evolusjonspsykologi også jobber med klinisk angstbehandling.

Inntil i dag har psykologien hevdet at angsttilstander typisk kan føres tilbake til negative erfaringer med en konkret utfordring. Høydeskrekk utvikler man etter å ha falt ned fra noe, og frykt for hunder melder seg etter sammenstøt med en frådende kjøter. Det er med andre ord snakk om klassisk betinget adferd.

– Faktisk ser det ut til å være omvendt, sier Kennair.

– Angst eller frykt hos barn oppstår helt naturlig under oppveksten, som en slags modning. Evolusjonært sett kan du si at det finnes en adaptiv timing. Vi er ikke født redd for eksempelvis høyder eller vann, for det ville være å kaste bort energi om vi skulle opprettholde en slik angstberedskap så lenge vi ikke beveger oss rundt.

Frykten vokser derimot frem i det øyeblikket vi faktisk staver oss ut i den virkelige verden.

– Og vår hypotese er at barn gjennom lek reduserer angst for situasjoner som pleide å være farlige da de var litt yngre. Risikofylt lek har altså en desidert anti-fobisk effekt.

Eksponering. Nå er det jo lett nok å legge frem evolusjonære forklaringer, men den anti-fobiske tese har empiriske undersøkelser å støtte seg på. Spesielt har psykolog Richie Poulton ved Dunedin University i New Zealand foretatt en rekke studier hvor han sammenligner erfaringer hos småbarn med deres senere angstnivå.

Når det gjelder høydeskrekk fant han i 1998 ut at barn som i alderen mellom 5 og 9 år var kommet til skade etter fall fra høyder, ikke var mer redd for høyder i 11- eller 18-årsalderen enn barn som aldri hadde falt. Tvert imot. Faktisk var det en sammenheng mellom et tidlig fall og et senere *fravær* av høydeskrekk. Samme tendens konstaterer Poulton i forbindelse med separasjonsangst – angsten for å «bli borte» eller adskilt fra de som tar seg av en. En undersøkelse av 18-åringer fra 2001 viste at jo flere tilfeller av faktisk separasjon de opplevde før 9-årsalderen, dess færre symptomer utviste de på separasjonsangst som 18-åringer.

– Det er en nydelig parallell til at *eksponering* for det angstfremkallende er det som virker mest i behandling av angstlidelser, bemerker Kennair.

– Det er det barn gjør når de er tiltrukket av risiko – de utsetter seg for en bestemt angst og lærer seg å mestre den.

Utfordringer. Men mestringen handler om mer enn angst. Den grensesøkende og risikable fysiske leken er også en effektiv – og evolusjonært adaptiv – trening av psykomotoriske ferdigheter. Helt overordnet gir den trening i

overhodet å bedømme en fysisk risiko realistisk, og dermed faktisk å minimere sin utsatthet på sikt. På samme måte som de ville ungene generelt øver inn både koordinasjon, kroppsformelse og kontroll.

Ser man spesifikt på klatring eller høy fart på husker, karuseller og sykler trener det både den rent synsmessige oppfattelsen av perspektiv og evnen til orientering i rommet. Men utfordring er nøkkelen. For det nervesystemet som ikke presses, utvikles heller ikke optimalt.

– Barn leker i økende grad innendørs, de sitter foran dataskjermene, og man behøver jo ikke være forsker for å regne ut at det går utover deres motorikk, sier Sandseter.

– Men nå måler vi det faktisk i hele den vestlige verden.

For eksempel fremgikk det av en undersøkelse av over 8000 barn i københavnsområdet tidligere i år, at nesten hver tredje har et eller flere motoriske problemer ved skolestart. De har vanskelig for å holde balansen, de kan ikke stå på ett ben og de sliter veldig med å kaste og gripe en ball.

Men det stopper ikke ved fysisk klossethet. Når det kommer til det man i fagsjargongen kaller *rough and tumble play*, eller rett og slett kampek, så har det stor betydning for vårt sosiale raffinement. Å bryte eller slå løs på hverandre med alt fra puter til tresverd er ikke utilpasset adferd, men derimot øving av komplekse sosiale kompetanser. Det er her man trener uvurderlige evner til å lese og manøvrere i sosiale situasjoner, til å lykkes i dominanshierarkier og til å forhandle og manipulere.

– Slåsskamper er vitterlig noe av det viktigste for barns utvikling. Det er ytterst veldokumentert at særlig gutters evne til å håndtere deres egen aggresjon og sinne i høy grad oppbygges ved at de prøver ut seg selv i kamp med andre. Og den evnen er avgjørende så snart de blir eldre, sier Sandseter. Hennes forskning viser at barn selv anser kampek og fysisk konfrontasjon som noe av det mest fengende av alt.

– De elsker det! som hun sier.

Det gjør dessverre ikke deres omgivelser. I dagens institusjoner betraktes slåsskamper som vold og dermed som noe utelukkende negativt og ikke ønskelig. Mange steder er den slags ganske enkelt forbudt på alle måter.

Under oppsyn. – Historisk sett er det ingen tvil. Vi har aldri vært så opptatt av beskyttelse av barn som i dag, sier ph.d. Anne Katrine Gjerløff, som blant annet forsker i skolehistorie ved Institutt for utdanning og pedagogikk ved Aarhus Universitet.

Hun peker på en glidende utvikling som over de siste hundre år og i takt med stigende velstand har forvandlet barn fra økonomisk verdifulle til emosjonelt nødvendige.

– Men i tillegg har det vært en ekstremt rask utvikling siden frihetspedagogikken hersket på 1960- og 70-tallet. Den gang la man vekt nettopp på at barn kunne utfolde og lede seg selv. I dag snakker man riktig nok om «det kompetente barn», men det handler typisk om lekselesing, sengetid og tv-vaner. Det omfatter ikke barnas fysiske rom og utfoldelse. Barn ses på og behandles langt mer som barn enn noen gang tidligere.

Og barn skal være under oppsyn. Som britiske undersøkelser dokumenterer er barns bevegesfrihet drastisk innskrenket på bare to tiår. Der 80 prosent av britiske barn i alderen 7–8 år selv fant veien til skolen i 1971, gjaldt det kun 9 prosent i 1990. Forskere fra Policy Studies Institutes ved Westminster University avdekket at årsaken til fallet var foreldrenes angst for trafikken, og at denne angsten ble omsatt i frakt av barn i alle mulige sammenhenger hvor økt trafikk og fare på veiene spilte inn.

Men hvorfor pakker foreldre som selv vokste opp med fri sykling på veien og speiderkniv i beltet, sine egne barn inn i vatt?

Svaret blir raskt ullent. Som historikeren peker på hjelper det ikke akkurat at det de siste 10-20 årene for alvor er blitt status å stille ut sitt overlegne foreldreskap.

– Det er ikke lenger mye som kan ramme barnet ditt tilfeldig, sier Gjerløff.

– Tenk bare på alle de sykdommene som ikke lenger er farlige. Så hvis ungen kommer til skade må det være en brist i dine evner som forelder.

I tillegg, påpeker Ellen Sandseter, kommer sensasjonslystne medier, som gjerne pisker opp stemningen når det en sjelden gang skjer en ulykke, og får livets farlighet til å virke overhengende. Den bakenforliggende statistikken synker ikke inn. Men historier om kvestede puslinger setter umiddelbart våre følelser i brann og får fjerne og sjeldne hendelser til å virke helt tett på.

– Barn representerer en flik av en større tendens, og jeg mener vi kan snakke om en generell og institusjonell overbeskyttelse, sier Ottesen Kennair.

– Siden 1970-tallet har reguleringen stadig økt og de vestlige samfunnene er i dag preget av et sikkerhetssyndrom. Vi ønsker å gjøre verden bedre og mer sikker på alle måter, men prisen for å gjøre det er at vi blir mer sårbare overfor katastrofer. I praksis har vi aldri hatt det bedre eller vært mer sikre, men vi er samtidig mer hysteriske enn noensinne, sier Kennair.

Han ser utviklingen som et overskuddsfenomen, som følger med velstanden og den teknologiske utviklingen. Vi overbeskytter fordi vi *kan*.

Ut av vatten. Spørsmålet er om hysteriet har nådd sitt senit. I hvert fall er det tegn på at sikkerhetsfikseringen så smått tas opp til overveielse både i USA og i Storbritannia, hvor Sandseter og Kennairs fagartikkel det siste året har sparket i gang en debatt. Og i EU, hvor Sandseter er konsulent i spørsmål om lekeplass-sikkerhet og kontroll, ser hun en nyorientering:

– Nå tas barns utvikling også med i betraktningen. Der mantraet før var «så sikkert som mulig» er det nå «så sikkert som nødvendig».

I det hjemlige kunne man peke på Experimentarium i København, som det siste året arrangerte en rekke UPS!-dager under overskriften «Stop så med at pakke dit barn inn i vat!». Her inviterte man folk innenfor til både vanskelige sykkelbaner og kjøkken med varme strykejern og brennende gryter. Ironisk nok var sponsor for arrangementet Trygfonden, som arbeider med sikkerhet og helse.

– Ja, det lyder omvendt, innrømmer forskningssjef Anders Hede, men som han sier, har fondet fått blick for et sunnere forhold mellom trygghet og risiko.

– Vi har diskutert temaet mye, og vi har ennå ikke funnet det rette uttrykket, men vi snakker nå om en «positiv trygghet». Det finnes en negativ definisjon av trygghet som fravær av risiko, og den er dypt uhensiktsmessig. Litt som om man skulle definere livskvalitet som fravær av behov. Det skal mer til. Vi må tenke trygghet som evnen til å løpe relevant risiko og håndtere den, sier Hede.

Lone Frank er vitenskapsjournalist i Weekendavisen. Norsk enerett: Morgenbladet.

samfunn@morgenbladet

Annonser fra Scandinavian AdNetworks

[Feriene i Roma-området?](#)

Bestill hus, leilighet eller hotell i Roma. Book i dag!
In-Italia.dk

[Antikviteter på auksjon](#)

Stort utvalg av antikviteter - Gjør kupp på auksjon hos Roschberg!
Roschberg.no

[Se Serie A med GET](#)

Med CANAL+ gjennom GET kan du følge Serie A fra sofakroken!
GET.no/SerieA

[Fly Roma t/r fra 1910 kr](#)

Bestill din flyreise til Roma hos Travellink. Alltid lave priser!
Travellink.No